

Kuppa (syfilis, lues)

Lääkärikirja Duodecim

10.1.2023

Iho- ja sukupuolitautilien erikoislääkäri Eija Hiltunen-Back



- Yleistä
- Kupan oireet
- Kupan toteaminen
- Kupan itsehoito
- Milloin hoitoon?
- Kupan ehkäisy
- Kirjallisuutta

Keskeistä

- Kupan oireet vaihtelevat taudin vaiheen ja keston mukaan.
- Kuppataartunta todetaan verinäytteellä. Äidin hoitamaton kuppataartunta tarttuu raskauden aikana sikiöön, siksi neuvolaseulonnoissa otetaan kuppanäyte.
- Penisilliini on edelleen tehokas hoito kupan kaikissa vaiheissa.

Yleistä

Kupan aiheuttaja on *Treponema pallidum* -bakteeri, joka tarttuu limakalvolta toiselle, mutta ei pysty tunkeutumaan terveeseen ihon läpi. Tavallisin tartuntatapa on suojaamaton seksi. Suomessa todetaan vuosittain noin 200 tartuntaa, joista puolet on saatu ulkomailta. Kuppataartunnat ovat lisääntyneet etenkin miehillä, joilla on seksiä miesten kanssa. Raskauden aikana äidin hoitamaton kuppataartunta voi tarttua sikiöön. Taudin itämisaika on yleensä 3–4 viikkoa. Sen jälkeen 2/3 saa näkyviä oireita. Tarttuvuus on suuri taudin primaari- ja sekundaarivaiheissa.

Kupan oireet

Primaari kuppa. Tartuntakohtaan, tavallisimmin penikseen, häpyhuuliin, emättimeen, peräaukole, peräsuoleen tai suun limakalvolle ilmestyy 3–4 viikon kuluttua tartunnasta kovareunainen, aristamaton pyöreä haava (kuva [1](#)). Aina henkilö itse ei havaitse haavaa. Haava parantuu itseksensä muutamassa viikossa. Samanaikaisesti todetaan myös suurentuneita imusolmukkeita tartunta-alueella.



Kuva 1. Kupan ensihaava peniksessä. [Kupan](#) ensihaava eli primaarihaava esinahassa. Haava on tarkkarajainen ja kivuton. Nivusten imusolmukkeet ovat yleensä suurentuneet.
Suurennä ja pienennä napsauttamalla kuvaa

Sekundaarikuppa. 6–8 viikkoa tartunnasta voi esiintyä pientä lämmönnousua, pahoinvointia, suurentuneita imurauhasia ja pienitäpläistä ihottumaa (= roseola) vartalolla (kuva [2](#)). Kämmeniin ja jalkapohjiin voi ilmaantua muutaman millimetrin läpimittaisia kovahkoja papuloita, joita kutsutaan syfilideiksi (kuva [3](#)). Limakalvoilla syfilidit voivat joskus muistuttaa jättikokoisia kondyloomia (condylomata lata). Ihottuma kestää muutamasta viikosta muutamaan kuukauteen. Sekundaarikupassa on joskus myös hiustenlähtöä. Kuppa on tartuttava etenkin primaari- ja sekundaarivaiheessa.



© HUS/Iho- ja allergiasairaala

Kuva 2. Sekundaarikupan roseolaihottuma vartalolla. Kupan sekundaarivaiheessa, 6–8 viikkoa tartunnasta, voi vartalolle ilmentua roseolaihottuma. Tässä vaiheessa serologiset testit ovat positiivisia. Kuva: HUS/Iho- ja allergiasairaalan kuva-arkisto

Suurena ja pienennä napsauttamalla kuvaa



© Timo Reunala/TAYS

Kuva 3. Syfilidejä jalkapohjassa . Syfilidejä (hilseileviä papuloita) jalkapohjassa liittyen sekundaarivaiheen kuppaan

Suurena ja pienennä napsauttamalla kuvaa

Piilevä kuppa. Hoitamaton kuppa muuttuu piileväksi, latentiksi, jolloin potilas on oireeton ja tartunta voidaan todeta vain verinäytteellä.

Tertiääri- eli myöhäiskuppa. On erittäin harvinainen. Kolmasosa hoitamattomista potilaista saa myöhäiskupan oireita vuosien kuluttua. Muutoksia voi esiintyä eri puolilla elimistöä: ihossa, keskushermostossa ja sydämessä.

Kupan toteaminen

Kuppatartunta todetaan vasta-aineisiin perustuvalla seulontatestillä (S-TrpaAb). Tulos varmennetaan toisella testillä, joka voidaan tehdä samasta verinäytteestä.

Kuppahoidon jälkeen vereen jää vasta-aineita merkinä sairastetusta taudista, ja tämän vuoksi on tärkeää kertoa aiemmasta tartunnasta, jos myöhemmin suunnitellaan kuppatutkimuksia.

Kupan itsehoito

Kuppaa kuten muitakaan seksitauteja ei voi eikä saa yrittää hoitaa omin päin.

Milloin hoitoon?

Lääkäriin on hakeuduttava, jos sukuelimissä on haava tai henkilöllä on muita kuppaan viittaavia oireita. Samoin toimitaan, jos seksikumppanilla on todettu kuppa.

Tutkimuksiin voi hakeutua esimerkiksi omalle terveysasemalle, sukupuolitautilien poliklinikalle tai opiskelijaterveydenhuoltoon. Seksikontakteista on pidättäydyttävä, kunnes tutkimustulokset ovat valmistuneet.

Kuppa hoidetaan yleensä penisilliinipistoksien. Hoidon pituus vaihtelee taudin vaiheen mukaan 1-3 viikkoa. Hoidon ajan tulee pidättäytyä kaikista seksimuodoista. Hoidon onnistumista seurataan verinäytteillä.

Seksikumppanit tulee informoida ja ohjata tutkimuksiin. Vakituinen kumppani tulisi hoitaa samanaikaisesti.

Kupan ehkäisy

Kondomin käyttö kaikissa seksimuodoissa estää kuppatartunnan.

Aiemmat kirjoittajat: Ihotautien erikoislääkäri Matti Hannuksela ja iho- ja sukupuolitautilien erikoislääkäri Anna Hannuksela-Svahn

Artikkelin tunnus: dlk00247 (011.005)

© 2023 Kustannus Oy Duodecim